
ماهیت استصحاب و آثار آن بر فقه و اصول

www.ketab.ir

نویسنده:

فاطمه عزیزی

سرشناسه	:	عزیزی، فاطمه، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	:	ماهیت استصحاب و آثار آن بر فقه و اصول / نویسنده فاطمه عزیزی.
مشخصات نشر	:	تهران: ندای کارآفرین، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۱۳۶ ص.
شابک	:	978-600-482-421-7
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	استصحاب
موضوع	:	Estes hab
موضوع	:	اصول فقه شیعه
موضوع	:	Islamic law, Shiites -- Interpretation and construction *
رده بند - کنگ	:	BP۱۶۱/۸
رده بندی - یویی	:	۲۹۷/۳۱۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۸۱۷۰۷

نام کتاب : ماهیت استصحاب و آثار آن بر فقه و اصول

نویسنده : فاطمه عزیزی

صفحه آرا : اکرم ملدیزاد

طراح جلد : رضا کاوی

تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ : ۱۳۹۸ اول

قیمت : ۲۶۵۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۲-۴۲۱-۷

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، نبش کوچه انوار، پلاک ۲۹

تلفن تماس: ۶۶۴۰۲۷۲۲

WWW.NedayeKarafarin.ir

فهرست مطالب

فصل اول: تعاریف و مفاهیم

الف- استصحاب	۱۱
۱- معنای لغوی استصحاب	۱۱
۲- معنای اصطلاحی استصحاب	۱۲
ب- اماره	۱۴
۱- معنای لغوی	۱۴
۲- معنای اصطلاحی	۱۴
ج- اصل	۱۵
۱- معنای لغوی	۱۵
۲- معنای اصطلاحی	۱۵

فصل دوم: مبادی بحث

الف- استصحاب مسئله‌ای اصولی است یا قاعده‌ای فقهی	۱۷
۱- تفاوت مسئله فقهی و اصولی	۱۷
۲- دیدگاه مشهور اصولیین در مورد فتنه اصولی بودن استصحاب	۱۸
ب- اقسام استصحاب	۲۳
۱- تقسیم استصحاب به اعتبار مستصحب	۲۳
۲- تقسیم دوم به اعتبار دلیل مستصحب	۲۵
۳- تقسیم استصحاب به اعتبار منشأ شک [به اعتبار شک لاحق]	۲۶
ج- مقومات استصحاب	۲۶
د- معنای حجیت استصحاب	۲۸

فصل سوم: کیفیت جعل استصحاب

الف- حجیت استصحاب از دیدگاه اصولیین	۳۱
ب- مبانی حجیت استصحاب	۳۳
۱- عقل (ظن به بقاء)	۳۴
۲- بناء عقلاء	۳۷
۳- اجماع	۳۸

۴۰	۴- اخبار
۴۰	الف- روایت اول: صحیحہ اول زراره
۴۴	ب- روایت دوم: صحیحہ دوم زراره
۴۶	ج- روایت سوم: صحیحہ سوم زراره
۴۹	د- روایت چهارم: روایت محمد بن مسلم
۵۰	ز- روایت پنجم: مکاتیبہ علی بن محمد القاسانی

فصل چهارم: ماهیت استصحاب

۵۳	الف- ضابطه تشخیص اصل از اماره
۵۳	۱- شباهت اماره واصل
۵۴	۲- تفاوت اماره واصل
۵۴	۱-۲- شباهت به لحاظ شکل جعل
۵۵	۲-۲- تفاوت به لحاظ محل وضع و اجرا
۵۵	۳-۲- تفاوت به لحاظ مقادیرات و ثبوت
۵۶	۴-۲- تفاوت به لحاظ ماه احتمال محتمل
۵۷	ب- ماهیت استصحاب
۵۸	۱- ادله قول به اصل عملی بودن استصحاب
۵۸	۱-۱- تفصیل بین مبنای حجیت استصحاب
۵۹	۲-۱- مشخص نبودن مؤدی امارات
۵۹	۳-۱- کاشف نبودن یقین سابق
۶۰	۴-۱- نقش قوه محتمل یا نکته نفسیه در جعل استصحاب
۶۱	۵-۱- تنزیل مشکوک به منزله متیقن
۶۲	۲- ادله قول به اماریت استصحاب
۶۲	۱-۲- استناد به اخبار
۶۳	۲-۲- کاشفیت استصحاب از واقع
۶۴	۳-۲- استناد به استصحاب بر قبول شهادت در دادگاه
۶۵	۴-۲- ناسازگاری صرف تعیین وظیفه عملی با نگرش فقهای متقدم
۶۶	۵-۲- سیره عقلاء

فصل پنجم: آثار اصل استصحاب بر فقه و اصول

۶۹	الف - آثار اصل استصحاب بر فقه
----	-------------------------------

۶۹	۱- تعارض استصحاب با قواعد فقهیه
۷۰	۱-۱- تعارض استصحاب با قاعده‌ی ید
۷۴	۱-۲- تعارض استصحاب با قاعده‌ی اصاله الصحه
۷۷	۱-۳- تعارض استصحاب با قاعده اصاله الصحه
۷۹	۱-۴- تعارض استصحاب با قاعده فراغ و تجاوز
۸۱	۱-۵- تعارض استصحاب با قاعده قرعه
۸۴	۲- استصحاب و جواز تقلید ابتدائی از مجتهد متوفی (میت)
۸۹	۳- استصحاب و اصل عدم ولایت
۹۵	ب- آثار اصـ استصحاب بر اصول فقه
۹۵	۱- تعارض استصحاب با امارات
۱۰۳	۲- تعارض استصحاب با اصول عملیه دیگر
۱۰۴	۱-۲- تعارض استصحاب با برائت
۱۰۵	۲-۲- تعارض استصحاب با اصل احتیاط یا اشتغال
۱۰۵	۲-۳- تعارض استصحاب با تفسیر
۱۰۶	۲-۴- تعارض استصحاب با استصحاب دیگر
۱۰۷	۳- مقدار ما یثبت بالاستصحاب (۱) با استصحاب ثابت می‌شود
۱۰۷	۱-۳- قیام و جانشینی استصحاب با قطع
۱۱۵	۲-۳- عدم حجیت مثبتات استصحاب
۱۲۵	حاصل کلام
۱۲۷	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

در صدر اسلام فهم و استخراج احکام شرعی از متون، دشوار نبوده است؛ زیرا به فرموده شهید صدر رحمته الله علیه از شیوه ساده ای که مردم در محاوره از آن استفاده می کردند تجاوز نمی کرد، اما گذشت زمان، مسائل بسیاری برای انسان به وجود آمد که به دلیل بعد زمانی از عصر تشریع، حکم آنها واضح و مشخص نبود و نیاز به ژرفکاو و بیشتری بود، به همین جهت بذریعهای ایشیه وری فقهی به وجود آمده و علم شریعت به سطح استنباط و استدلال موشکافانه پنهاده، و فقها برای پاسخگویی به این مسائل ورشدو پویایی فقه اسلامی، اصول فقه و از جمله اصول عملیه را به کار گرفتند.

یکی از این اصول، استصحاب است. حلی که در طول تاریخ اصول فقه همیشه مورد بحث بوده و پیشینه آن را در سه دوره - علامه - می شود:

در دوره نخست که مربوط به ائمه اطهار علیهم السلام است؛ روایات بسیاری که بعدها در کتابهای اصولی به آنها استدلال شده از جانب عصر بین علیهم السلام صادر گردید. هر چند تا قرن ها اساساً برای اعتبار و حجیت استصحاب به آن ها توجه نمی شد و یا در محدوده بسیار کمی کاربرد داشت.

در دومین دوره که از متقدمین اصولیین شروع شد و تا زمان پدر شیخ بهایی رحمته الله علیه - شیخ حسین بن عبد الصمد رحمته الله علیه - ادامه داشت استصحاب از باب بذای عقلا و افاده ظن حجت و معتبر دانسته می شود. همین امر باعث شد که آراء فقههای این دوره در مواردی که به دلیل استصحاب تمسک جسته اند با زمان های بعد متفاوت گردد. از کلمات بزرگانی چون شیخ طوسی رحمته الله علیه، علامه حلی رحمته الله علیه در مورد استصحاب می توان این گونه برداشت کرد که عمل به استصحاب و ابقاء حکم گذشته در حال ثانی عمل به دلیل گذشته است و نفی این حکم نیازمند دلیل می باشد که در فرض مورد استصحاب وجود ندارد.

در دوره سوم که از بعد از زمان شیخ حسین بن عبد الصمد رحمه الله آغاز می‌گردد حجت بودن استصحاب از باب اخبار پذیرفته می‌شود. در این دوره شیخ انصاری رحمه الله با مرزبندی دقیقی که ارائه دادند اصول عملیه را از امارات جدا ساخته و به بهترین وجه به توضیح مبسوط در بخش اصول عملیه می‌پردازد. با تقسیم‌بندی ایشان است که استصحاب در اصول عملیه قرار گرفته و بحث استصحاب از این پس شروع به شکوفایی می‌کند به گونه‌ای که در زمان‌های بعد از شیخ انصاری با شرح‌هایی که بزرگان دینی در این زمینه به تقریر می‌آورند مبحث استصحاب به عمق و بالندگی بیشتری می‌رسد.

اصولیین اتفاق نظر دارند که استصحاب دارای دو رکن اصلی (یقین سابق و شک لاحق) است. اما در این که استصحاب اصل عملی است یا اماره ظنی بین ایشان اختلاف نظر وجود دارد چرا که اماره و اصل عملی در مقابل یکدیگر قرار دارند؛ به این بیان که در موضوع اصل شک، اخذ شده است در حالی که در موضوع اماره شکی وجود ندارد و اماره کاشفیتی ذاتی و چند ناقص دارد؛ لذا با وجود اماره یا حتی با احتمال وجود آن، رجوع به اصل عملی جایز نیست و تنها در صورت یاس از وجود اماره رجوع به اصل جایز می‌شود. همچنین اصول به مقتضای طبعشان، حجیتی موقت دارند که با آمدن امارات خودبه خود اعتبارشان را از دست می‌دهند در حالی که امارات در برخورد با امارات مخالف مقاومت می‌کنند.

لذا اصل یا اماره بودن استصحاب تأثیرات علمی و عملی فراوانی بر علم فقه و اصول فقه خواهد داشت. از جمله این که در صورت اصل بودن استصحاب، اثرات شرعی بر لوازم عقلی مستصحب ثابت نمی‌گردد، در حالی که در صورت اماره بودن این اثرات دارای وجاهت و اعتبار خواهند بود. همچنین در صورت اماره بودن، جایگزینی قطع برای استصحاب مسجل است.